

УДК 378.091.59.015.311:005.5 – 057.875

ОЛЬГА ГЛАВАЦЬКА

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

**ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
КЕРІВНИКА ЧЕРЕЗ ДІЯЛЬНІСТЬ В ОРГАНАХ СТУДЕНТСЬКОГО
САМОВРЯДУВАННЯ**

У статті висвітлено концептуальні засади професійної компетентності керівника. Обґрунтовано основні підходи до формування цієї інтегрованої якості у студентів через залучення їх до діяльності в органах студентського самоврядування.

***Ключові слова:** компетентність, керівник, діяльність, органи студентського самоврядування.*

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Інтеграція України в Європейське співтовариство та перехід до ринкової економіки глибоко зачіпають усі складові освітньої галузі. За принципами Болонського процесу студентство розглядається як партнер освітньої діяльності, тому студентське самоврядування потребує подальшого розвитку і збагачення новітніми демократичними ідеями.

Студентське самоврядування – це важливий фактор розвитку і модернізації суспільства, виявлення потенційних лідерів, вироблення в них навичок управлінської та організаторської роботи з колективом, формування майбутньої еліти нації. Діяльність органів студентського самоврядування зорієнтована на захист інтересів студентів на всіх рівнях вищої освіти; реалізацію студентських ініціатив в навчально-виховному процесі; підвищення ефективності взаємодії між студентами та університетською адміністрацією; забезпечення студентських прав і свобод відповідно до громадянських норм, що діють у суспільстві; співпрацю з державними та місцевими органами влади; організацію побуту, різноманітних форм дозвілля, подорожей, працевлаштування студентів; створення нового інформаційного простору для студентів університету та їхній зв'язок зі світовими інформаційними джерелами. Важливо чітко усвідомити, що успішна діяльність керівних органів студентського самоврядування залежить не тільки від самосвідомості, самодостатності, незаангажованості, свободи мислення, наполегливої праці, але й від сформованості професійної компетентності керівника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із проблеми. Зазначимо, що поняття компетентнісної освіти прийшло до нас із зарубіжних країн. Так, наприклад, у 1997 році в рамках Федерального статистичного департаменту Швейцарії та Національного центру освітньої статистики США й Канади було започатковано програму «Визначення та відбір компетентностей: теоретичні та концептуальні засади» (скорочена назва «DeSeCo») [9]. Аналіз

сутності зазначеного феномена, характеристику його складових знаходимо у дослідженнях вітчизняних науковців – О. Локшиної, О. Пометун, І. Соколової та ін.

Цікавим є вивчення особи керівника та структури управлінської діяльності в працях Є. Суїменко, В. Пилипенко та інших, а також проблем ділової людини в наукових розробках О. Донченко та її колег.

Проблему студентського самоврядування необхідно розглядати як конкретизацію, розгортання громадського самоврядування у вищих навчальних закладах [10]. Методологічні засади громадянського самоврядування відображено в Конституції України, а питання студентського самоврядування у Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», концептуальних засадах щодо стратегії й основних напрямів розвитку освіти та інших нормативно-правових документах.

Актуальність дослідження визначається потребами суспільства у професійно-особистісному розвитку керівників всіх рівнів як активних суб'єктів соціально-історичного процесу, що обумовлено рядом причин:

швидкозмінюваною структурою потреб суспільства в цілому і його соціальних структур; технічним прогресом, що визначає необхідність володіння складним комплексом знань, умінь та навичок у професійній і соціальній діяльності;

збільшенням інформаційного навантаження, що зумовлює значущість постійного удосконалення і самовдосконалення фахівців;

необхідністю вміння «працювати в команді», виявляти готовність до співробітництва і самостійного орієнтування в суміжних галузях;

здатністю брати на себе відповідальність, приймати правильні управлінські рішення, системно мислити.

Метою статті є висвітлення концептуальних засад професійної компетентності керівника та обґрунтування основних підходів до формування цієї інтегрованої якості у студентів через залучення їх до діяльності в органах студентського самоврядування.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Висвітлення основ формування професійної компетентності керівника (організатора, лідера будь-якого підрозділу), на наш погляд, доцільно почати із загального аналізу поняття «компетентність». Зокрема, В.М. Шепель у визначенні компетентності включає знання, уміння, досвід, теоретико-прикладну підготовленість до використання знань [5]. П.В. Симонов під компетентністю розуміє не просте володіння знаннями, а потенційну готовність вирішувати будь-які питання зі знанням справи [11]. М.А. Чошанов в основному вказує на змістовий компонент компетентності (знання) і процесуальний компонент (уміння). На його думку, зміст поняття «компетентність» містить у собі такі основні ознаки: мобільність знань, гнучкість і оптимальність вирішення проблем та критичність мислення [12]. В. Ландшеер вважає, що компетентність – це поглиблені знання, стан адекватного виконання поставленого завдання, здатність до актуального виконання діяльності [8]. С.Є. Шишов розглядає компетентність як загальну здатність і готовність особистості до діяльності, засновану на знаннях і досвіді, що набуті завдяки навчання, орієнтовані на самостійну участь особистості в навчально-пізнавальному процесі, а також спрямовані на її успішне включення в трудову діяльність [13]. Професійна компетентність, на думку В.І. Воротилова, визначається як якісна характеристика ступеня оволодіння особистістю своєю професійною діяльністю й передбачає:

усвідомлення своїх спонукань до даної діяльності – потреб й інтересів; прагнень і ціннісних орієнтацій; мотивів діяльності, уявлень про свої соціальні ролі;

оцінку своїх особистісних властивостей і якостей як майбутнього фахівця – професійних знань, умінь і навичок, професійно важливих якостей;

регулювання на цій основі свого професійного становлення [5].

У концепції американських фахівців в галузі професійної освіти «компетентність» визначається як єдність наступних складових:

концептуальної (наукової) – розуміння теоретичних основ професійної діяльності;

інструментальної – володіння базовими професійними уміннями;

інтегративної – здатність поєднати теорію і практику при вирішенні професійних проблем;

контекстуальної – розуміння соціального і культурного середовища, у якому здійснюється професійна діяльність;

адаптивної – уміння передбачати зміни і заздалегідь бути до них готовим;

комунікативної – уміння ефективно використовувати письмові й усні засоби в міжособистісному спілкуванні [3].

У той же час американський учений Дж. С. Старк вважає, що професійна компетентність формується тільки у взаємозв'язку із соціальними установками фахівця, а саме:

професійна ідентичність – прийняття професійних норм і відповідальності через процес професійної соціалізації;

професійна етика – опанування етичних норм професії;

конкурентоспроможність – здатність до ефективної професійної діяльності в структурі ринкових відносин;

прагнення до наукового удосконалення – необхідність отримати нові знання через дослідницьку діяльність;

мотивацію до продовження освіти – потреба в постійному професійному самовдосконаленні відповідно до вимог сучасності [2].

В аспекті даного дослідження нам імпонує визначення компетентності подане Е. М. Нікітіним. Він вважає, що «професійна компетентність – це інтегральна професійно-особистісна характеристика, обумовлена готовністю і здатністю виконувати управлінські функції відповідно до прийнятих в соціумі на даний момент норм і стандартів» [7, с.46]. Атрибутами професійної компетентності керівника як управлінця є суб'єктивна і об'єктивна готовність приймати рішення, що забезпечують створення умов для оптимального досягнення управлінських цілей. Формування компетентності спирається насамперед на рефлексивність позиції фахівця і мотиваційні засади саморозвитку. Компетентність передбачає сполучення здатності до творчого вирішення проблем і наявність професійних умінь. На рівні професіоналізму значною мірою виявляється індивідуальність керівника. Прояв творчості й індивідуальності характеризує високий рівень розвитку професійної компетентності, що визначається інтелектуально-творчою ініціативою, схильністю до рефлексії, творчою потребою, почуттям новизни, прагненням до здобуття нових знань, самовираженням особистості в професії.

Аналіз наукової літератури дозволив виявити нові професійно значущі якості сучасного керівника, зокрема:

гуманітарна культура;

гуманістична орієнтація особистості і діяльності;

системне мислення;

здатність до ефективний дій у нестандартних, нових ситуаціях;

володіння сучасними інформаційними технологіями;

комунікативна та інформаційна культура;

здатність до інтеграції позитивно значущих компонентів історичного і сучасного досвіду [1; 2; 6].

Особливо важливою у діяльності керівника є його освітня компетентність, що забезпечує змістову і технологічну сторони професійно-особистісного зростання. Освітня компетентність передбачає сформованість «Я-концепції» керівника та її регулюючу роль у неперервній професійній освіті, готовність до постійного професійно-особистісного саморозвитку, освітню продуктивність. Прогнозування розвитку професійної компетентності може спрямовуватися за допомогою освітнього самовизначення і професійно-особистісного саморозвитку засобами освітньої діяльності. Оволодіння названими ключовими компетентностями означає, по суті, зрілість керівника в професійній діяльності.

Отже, професійна компетентність керівника має складну структуру, що включає функціонально зв'язані між собою компоненти:

потребнісно-мотиваційний – сукупність мотивів, адекватних цілям і завданням управління;

операційно-технічний – сукупність знань, умінь і навичок практичного вирішення завдань управління;

рефлексивно-оцінювальний – сукупність здібностей передбачати, оцінювати власну діяльність, вибрати стратегію поведінки, виходячи з адекватної оцінки себе і конкретної ситуації.

Формування професійної компетентності керівника у науковій літературі [4] представлено як ієрархія трьох рівнів цілісної поведінки, зокрема:

функціонування. На цьому рівні формування професійної компетентності керівник виконує повсякденну базову (управлінську) діяльність, регульовану зовнішньою нормативно-правовою базою. На цьому рівні керівник зацікавлений у якісному виконанні технології процесу зважаючи на визначені норми;

інновації. Освоєння зовнішньої або вироблення власної інновації передбачають наявність мотиву, що спонукає керівника до творчості й здатності визначати мету свого розвитку. Ухвалення рішення про мету розвитку своєї базової управлінської діяльності й програми втілення рішення в життя є найважливішим компонентом поведінки керівника на даному рівні формування професійної компетентності;

цінностей. Цей рівень являє собою ціннісний орієнтир формування професійної компетентності керівника: стимулює появу мотиву розвитку й освоєння інновацій, а також здійснює добір прийнятих для суб'єкта інновацій.

Вищепроведений аналіз свідчить про складність і в той же час актуальність та необхідність формування професійної компетентності керівника у студентів вищого навчального закладу. Слід позитивно відмітити досвід роботи органів студентського самоврядування інституту педагогіки та психології Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Вважаємо, що така діяльність має значні можливості у формуванні даної компетентності. Варто наголосити, що теоретико-методологічну основу формування відповідних знань та умінь студенти отримують під час вивчення таких дисциплін: «Основи менеджменту», «Менеджмент соціальної роботи», «Менеджмент в закладах освіти», «Менеджмент персоналу», «Соціальне управління», «Маркетинг соціальних послуг», «Тайм-менеджмент», «Основи PR», «Психологія управління», «Юридична психологія», «Основи самовиховання особистості», також у процесі практичної підготовки. Позитивним моментом є те, що кращі студенти інституту беруть активну участь у діяльності органів студентського самоврядування, де наявні теоретичні знання вони реалізують на практиці, що ефективно сприяє формуванню навичок керівної діяльності й прояву компетентності. З допомогою викладачів студенти розробили положення про студентське самоврядування інституту педагогіки та психології, яке подано нижче.

Положення про студентське самоврядування інституту педагогіки та психології

Студентське самоврядування у вищому навчальному закладі – це самостійна громадська діяльність студентів із реалізації функцій управління вищим навчальним закладом, яку визначають ректорат, деканати і здійснюють студенти відповідно до мети і завдань, що стоять перед студентськими колективами [10].

I. Структура органів студентського самоврядування.

II. Мета, завдання, компетенції та процедура виборів органів студентського самоврядування.

МЕТА: сприяти гармонійному розвитку особистості студента, формувати у студентській молоді національно-громадянську позицію, соціальну активність, політичну культуру, навички майбутнього організатора, керівника.

ЗАВДАННЯ: – забезпечення й захист прав та інтересів студентів щодо організації навчально-виховного процесу;

забезпечення виконання студентами своїх прав та обов'язків;

сприяння навчальній, науковій та творчій діяльності студентів;

сприяння задоволенню молодіжних потреб, реалізації студентських інтересів;

створенню умов для проживання та відпочинку студентів;

сприяння діяльності студентських гуртків, товариств, клубів за інтересами;
організація співробітництва зі студентами інших вищих навчальних закладів і молодіжними організаціями;

сприяння працевлаштуванню випускників;
участь у вирішенні питань міжнародного обміну студентами;
сприяння проведенню серед студентів соціологічних досліджень.
Повноваження: незалежний та самостійний орган студентського самоврядування.

СТУДЕНТСЬКИЙ ДЕКАН: – очолює роботу студентського деканату;
розробляє стратегічний та тактичний плани роботи студентського деканату;
періодично проводить засідання студентського деканату;
затверджує плани роботи керівників відділів студентського деканату;
контролює роботу керівників відділів;
відповідає за якість роботи студентського деканату;
співпрацює із деканатом та викладачами інституту, студентським профкомом університету;
звітує про виконану роботу на загальноінститутському студентському зібранні.

Студентський декан обирається студентами інституту таємним голосуванням, терміном на один навчальний рік.

Навчально-виховний відділ: – розробляє план роботи відділу;
здійснює регулярний контроль за успішністю студентів;
забезпечує дотримання студентами дисципліни та порядку;
контролює відвідування студентами навчальних занять;
організовує виховні заходи для студентів інституту;
сприяє розвитку творчих здібностей студентів;
сприяє вихованню духовності та культури, формуванню свідомої громадянської позиції в студентів;

Культурно-дозвільневий відділ: – розробляє план роботи;
здійснює культурно-просвітницьку роботу серед студентів;
організовує активне дозвілля студентів;
організовує культурно-масові заходи за напрямками: духовний, моральний, ідейно-патріотичний, історико-краєзнавчий, професіографічний, мистецький, креативний, конкурсний;
організовує святкування урочистих дат та подій;
організовує культпоходи в театр, музеї, на виставки, концерти;
організовує відпочинкові походи на природу;
організовує туристичні екскурсії, походи та поїздки;
організовує культурно-масові заходи в рамках шефської роботи;
забезпечує активну участь студентів інституту в культурно-масових заходах університету та міста;

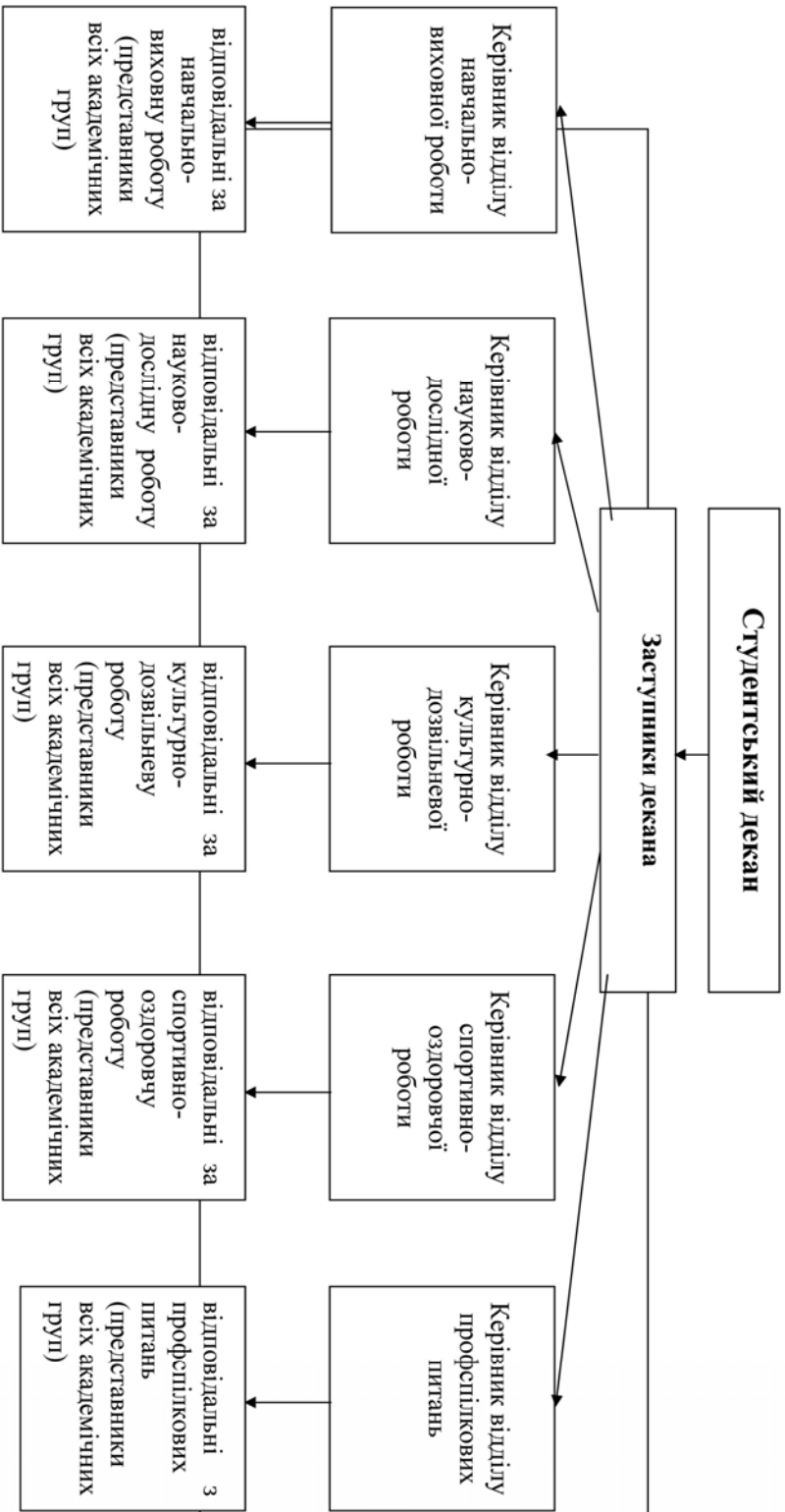
Спортивно-оздоровчий відділ: – розробляє план роботи;
піклується про здоров'я студентів, забезпечує їх здоровий спосіб життя;
організовує спортивні змагання;
забезпечує активну участь студентів інституту в спортивних заходах університету та міста;

сприяє участі студентів у спортивних секціях;
забезпечує дотримання студентами санітарно-гігієнічних вимог в інституті, гуртожитку;
забезпечує своєчасне проходження студентами медогляду;
контролює своєчасність надання медичної допомоги;

Профспілковий відділ: – розробляє план роботи;
контролює виконання та відстоює права студентів;
піклується про покращення соціально-побутових умов проживання студентів в гуртожитку;

піклується про поселення студентів інституту в гуртожиток;
сприяє наданню допомоги студентам із малозабезпечених сімей, сиротам, напівсиротам;

Структура органів студентського самоврядування інституту педагогіки та психології

сприяє забезпеченню студентів інституту путівками в профілакторій університету; періодично звітує про виконану роботу.

Науково-дослідний відділ: – розробляє план роботи;

сприяє організації групових та індивідуальних консультацій для студентів з питань науково-дослідної роботи у межах виконання ІНДЗ, курсових, дипломних та магістерських робіт;

сприяє діяльності проблемних груп, студентського наукового товариства, клубів за інтересами;

сприяє участі студентів в олімпіадах з фахових дисциплін;

сприяє участі студентів у наукових конференціях;

сприяє організації співробітництва зі студентами інших вищих навчальних закладів і молодіжними організаціями;

Склад відділів формується з числа студентів, відповідальних за конкретну роботу від кожної групи.

Керівники відділів обираються членами конкретного відділу таємним голосуванням, терміном на один рік.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок із напрямку. Нові підходи до студентського самоврядування мають забезпечити переорієнтацію освітньо-виховного процесу на розвиток творчих здібностей, соціальної активності студентської молоді та формування професійної компетентності керівника в професійній діяльності. Подальших досліджень потребує проблема формування управлінської культури майбутніх менеджерів через вплив їх лідерського потенціалу.

Список використаних джерел

1. Абульханова-Славская К. А. Деятельность и психология личности / К. А. Абульханова-Славская. – М.: Наука, 1980. – 335 с.
2. Амстронг М. Основы менеджмента. Как стать лучшим руководителем / М. Амстронг. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1998. – 512 с.
3. Бандурка А. М. Психология управления / А. М. Бандурка, С. П. Бочарова, Е. В. Землянская. – Харьков: Фортуна-Пресс, 1998. – 464 с.
4. Васильченко Л. В. Професійна компетентність керівника школи / Л. В. Васильченко, І. В. Гришина. – Харків: Основа, 2006. – 208 с.
5. Коломинский Н. Л. Повышение психологической компетентности педагогических кадров / Н. Л. Коломинский // Повышение квалификации педагогических кадров. – К.: Освіта, 1992. – С. 62-80.
6. Колпаков В. М. Теория и практика принятия управленческих решений : учебн. пособие / В. М. Колпаков. – К.: МАУП, 2000. – 256 с.
7. Кудряшов Л. Д. Каким быть руководителю : психология управленческой деятельности / Л. Д. Кудряшов. – М.: Просвещение, 1986. – 158 с.
8. Ландшеер В. Концепция «минимальной компетентности» / В. Ландшеер // Перспективы: вопросы образования. – 1988. – №1. – С. 32-38.
9. Стратегія реформування освіти в Україні: рекомендації з освітньої політики. – К.: «К.І.С.», 2003. – 296 с.
10. Студентське самоврядування як невід'ємна складова демократизації школи // Освіта України. – № 59-60. – 12 серпня 2005. – С. 12-13.
11. Симонов П. В. Междисциплинарная концепция человека: потребностно-информационный подход / П. В. Симонов // Человек в системе наук. – М.: Наука, 1989. – С. 58-73.
12. Чошанов М. П. Дидактическое конструирование гибкой технологии обучения / М. П. Чошанов // Педагогика. – 1997. – № 2. – С. 21-27.
13. Шишов С. Е. Понятие компетенции в контексте качества образования / С. Е. Шишов // Стандарты и мониторинг в образовании. – 1999. – №2. – С. 30-34.

Стаття надійшла до редакції 12.02.2015 р.

ГЛАВАЦКАЯ О.

Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка,
Украина

**ФОРМИРОВАНИЕ У СТУДЕНТОВ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ
РУКОВОДИТЕЛЯ ЧЕРЕЗ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В ОРГАНАХ СТУДЕНЧЕСКОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ**

В статье освещены концептуальные основы профессиональной компетентности руководителя. Обоснованы основные подходы к формированию этого интегрированного качества у студентов через привлечение их к деятельности в органах студенческого самоуправления.

Ключевые слова: компетентность, руководитель, деятельность, органы студенческого самоуправления.

HLAVATSKA O.

Ternopil National Pedagogical University Volodymyr Hnatiuk, Ukraine

**FORMING STUDENTS' PROFESSIONAL COMPETENCE OF THE HEAD THROUGH THE ACTIVITIES
OF THE STUDENT GOVERNMENT**

In the article the conceptual basis of professional competence leader. The basic approaches to the formation of an integrated quality students through their involvement in the activities of the student government.

Keywords: competence, head, activities, student government.